

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԻՍ ԿԻՍԱԾՍԵԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 20

1 Փետրուար 1891

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Փողոց Սուրբան Համալ, Թիւ 14

1891

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՅ, զոր արարեալ է Տ. Դրիգորիոսի Արշարունեաց Քորեպիսկոպոսի: — (Շարաշարոյթիւն եւ վերջ): — Հրատ. Հ. Բարսեղ Չոսոյեան:
2. ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԵՒ ՊԱՏՃԱՌՔ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՄԱՐԱՅ: — Հ. Ե. 2:
3. ՃՕՐՃ ՊԱՆԳՐՈՅԴ: — Կ. Գ:
4. ԲԱՅ ՊԱՏՈՒՀԱՆՆ. — ԱՆՁՐԵԻՈՏ ՕՐՆ. *Հօնկփեղո*, — Թարգմ. *Կարապետ Դարագաշ*:
5. ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀՈՅԱԿԱՊ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՅԻ ՄԻ Ի ԳԷՄՊՐԻՃ: — Յ. Վ. Բ:
6. ԳԻՏԱԿԱՆՔ: — Տիեզերական սահար մի: — Շեզելաուֆի մէջ եկեղեցի մի: — Կարոյիկէ կրօնքն ի Հոլանտա:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Առաջին Տարի

ԹԻՒ 20

1 Փետրուար 1891

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ⁽¹⁾

ՋՈՐ ԱՐԱՐԵԱԼ Է

Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԱՐԵԱՐՈՒՆԵԱՅ ՔՈՐԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

(Շարադարութիւն եւ վերջ)

Իսկ վասն Նիկեղեցւոյ եւ վասն ապաշխարողաց նորա՝ ի վերայ գիւտաց եւ ընդդիմակաց նորա զօրուն. Յորժամ լերինք զքաղցրութիւն ըզխեսցեն եւ բլուրք զկաթն. թէպէտ վասն իշխանութեանն եւ հանգստեան իսրայելացւոցն առէ : Այլ ճշմարտապէս լերինք զամաքեալն սլարտ է խմանալ, քաղցր վարդապետութեամբն, եւ բլուրս զաշակերտս նոցա : Որք տղայացելոցն ի Քրիստոս կա'թն ջամբեցուցին, յորմէ եւ ամենայն աղբիւրք Յուդայ ջուր ըզխեսցեն. այսինքն՝ ցամաքեալքն ի շնորհաց եւ ի վարդապետութեանց բազմացոսցեն եւ յորդեացեն զուսումն քարոզութեան : Վասն զի աղբիւր ի տանէ Տեառն ելցէ, այսինքն յՆիկեղեցւոյ : Եւ եթէ խորհրդադոյն ոք կամի ուսանիլ՝ զտէրունեան մարմին է' խմանալ տո'ւն Տեառն, եւ ակն աղբեր զըզխումն կողիցն որ արբուցանէ զձո'րն վիճակաց զՆիկեանոսս, զվիճակեալն

(¹) Տես Պատկեր երես 433 :

փրկութեան մկրտութեան ջրովն : Բայց ասելն , եթէ՝ եգիպտոս յապականութիւն եղիցի , եւ Նդոմ ի դաշտ ապականութեան . կրկին պարտ է իմանալ՝ անհաւատութիւն եւ ամբարշտութիւն նոցա . եւ մանաւանդ ի հակառակն լինելոյ ժողովրդեանն Աստուծոյ . պարտ է գիտել նոցա ապականութիւն եւ դաշտ լինել ապականութեանն : Իսկ ի յընդունել զԲանն Քրիստոսի եւ առաքելոցն նորա , ամբարշտութեան եգիպտոսի յապականութիւն , եւ ի չարութիւնն Նդոմայեցւոց ի դաշտ ապականութեան : Ի ձորն հրոյ մկրտութեան , որ այրէ եւ տոչորէ զամենայն շինուածս չարին :

Աստանօր յիշել պարտ է եւ զձորն զոր Քրիստոս եկն արկանել յերկիր , եւ փութայր բորբոքել : Բայց որ ասէ , թէ՝ Հրէաստան յաւիտեան բնակեցէ , ո՛չ միայն վասն դարձին ի գերութենէն ասէ , զի անգէն վաղվաղակի անբնակ եղեն , այլ վասն եկեղեցւոյ ասացեալ է . որ ոչ միայն յաւիտեանս յայսմիկ կայ մնայ . այլ եւ յանվախճան յաւիտեանն , եւ կամ ազգաց յազգս . խաղաղութեամբ վերնոյն Երուսաղեմի : Յաղէ՛ մարդկութեանս՝ յաղգ երկնաւորացն բնակելով . բարեօք կատարեաց , եթէ՝ Բնակեցէ ի Սիօն : Զոր գեղեցկապէս փոխ առեալ երգէ ողբաձայն ժողովք ապաշխարողացն , եթէ՝ Նրանելիք են որ բնակեալ են ի տան Տեառն . ուր Տէր ինքն բնակէ : Եթէ՝ Բնորեցի ընդ աղբ կալ ի տան Տեառն . տան Աստուծոյ աղբ՝ զվերջինսն եւ զփոքունսն ասէ , յեկեղեցի եւ յերկինս՝ քան զթագաւոր լինել յերկրի . եւ յարկս մեղաւորաց : Նոյնպէս եւ յուրբարութուն նորին հինգերորդ շարաթու : Ե՛ւս բացայայտութեամբ յառաջափ խորհուրդն . ելանել Մովսիսի ի լէտոն եւ առնուել , ասաց : Եւ առ նոսա զառնուել զտաճն պատգամսն , ելանել Քրիստոսի ի լէտոն եւ տալ առաքելոցն զինն երանութիւնսն : Իսկ երկրորդ առնուլն Մովսիսի զինի խորտակմանն առաջին պատգամացն կարի՛ յայտնի է , զի առաջինն՝ որ յԱստուծոյ տուաւ՝ առանց աշխատութեան նկարագրութեան պատկերին Աստուծոյ , խորտակեցաւ եղծաւ յԱբամայ : Որպէս եւ մեք շնորհօք ի մկրտութեանն ընկալաք զպատկերին արժանաւորութիւնն եւ ծանրացեալ մեզօք խորտակեցաք յօրինակ Աբամայ եւ Մովսիսի : Եւ արդ՝ աշխատութեամբ ապաշխարութեանն կոփեմք զքերեղէն սիրտս մեր եւ ապա ընդունիմք զօրէնս : Ո՛չ զտախ-

տակա՛ցն եւ զօրինակացն, այլ զերանութիւնսն իմաստութեան իմանալի լերինն՝ յԱւետարանէն Քրիստոսի լցեալ եւ կատարեալ։ Եւ նովին կենդանի անմահաբար պատարագօքն զտախտակս մտացն դնեմք ի պահեստի անփուտ տապանակի ընդ մատանեաւն Քրիստոսի։ Զոր ընկալաք դրոշմ որդեգրութեան զքրիստոնեայ անուն ժառանգեալ։ Գեղեցիկ էր եւ չուէին որդւոց Իսրայելի յանապատին։ Գեղեցիկ եւ չուէին մեր յանապատացեալ բարեաց, եւ ի մեղաց յապաշխարութիւն, եւ յապաշխարութենէ։ չուէլ յարդարութիւն։ Յայտնի է իմաստուն լսողաց բան ընթերցուած իս. քանզի՝ Զուեցին, ասէ, յանապատէն յերկիր վտակաց ջուրց։ Արդարեւ վտա՛կք աստուածայինք չորք Աւետարանիչքն ի միոյ գետէ բարերար Բանէն բաժանեալ ի չորս յառաջս։ Ո՛ր անհասութեան խորհրդոյս եւ մեծաքանջ զարմայմանցս. մի գետ ելանել յեղեմայ, յանձայրն ծովէ ծագեալ հայրական փառօք ուղղել զգրախոսն Եկեղեցւոյ լրմամբ հրաշալից Աւետարանին քարոզութեանն։ Աստանօր որոշել, ասէ, զցեղն Ղեւեայ բառնալ զտապանակն, այսինքն առաքեալքն զԱւետարանն, որք քարոզէին, թէ՛ Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւնն։ Զոր լուեալ ապաշխարողացն եւ տեսեալ զվէրս մեղաց ամենայն մարդկան ի չարաչար կի՛րս Յոբայ։ Տեսեալ եւ զարդարութեամբ զանարատ չարչարանս Քրիստոսի օրինակեալ ի Յոր, եւ անգիտացեալ զգիտաւորութիւն։ Վասն այնորիկ առ նմին մեծածայնն Եսայիաս առձայնէ զյաղթող զօրութիւնն Քրիստոսի եւ զամենակալ իշխանութիւնն եւ զփրկութիւն գերութեանն մարդկան ի սատանայէ եւ ի դժոխաց։

Այսպէս ասէ Տէր ցօծեալ իմ ցկիւրոս, զորոյ կալաց զաջոյ ձեռանէ, եւ որ ի կարգին։ Կիւրոս տուաջին թաղաւոր Պարսից՝ որ եբարձ զթաղաւորութիւնն Բաբելացւոց եւ Մարաց եւ Լիբէացւոց. վասն այնորիկ, ասէ, հնազանդեցուցանել նմա զամենայն աղքս, զի Քրիստոսի հնազանդեցան ամենայն աղք. նա՛ զգերութիւն Հրէից դարձոյց. Քրիստոս զամենայն մարդիկ. եւ զի յայտնի է ամենայն տասուցեալք՝ երկայնադոյն է գրել. եւ բարեօք ի կատարումն ընթերցուածին ասէ, թէ՛ նա՛ դարձուցէ զգերութիւն Ժողովրդեան իմոյ։ Ա՛նդ Կիւրոս վասն օրինակի օծեալ կոչեցեալ. իսկ Քրիստոս ճշմարտութեամբ ծնեալ ի Հօրէ՛ եւ

յիւրմէ աստուածութենէն, վասն միաւորութեամբ ընդ-
թեան աստուածութեանն եւ մարդկութեանն. եւ Յիսուս,
որպէս ասացն Գարրիէլ, թէ՛ Նա փրկեացէ զԺողովուրդ իւր
ի մեղաց իւրեանց: Յաղագս այսորիկ այսմ փրկութեան ի
գերութենէ եւ Դաւիթ երգակից լինի ողբաձայնութեամբ,
Յոյց մեզ Տէր եւ զփրկութիւն քոյ. եւ թէ՛ Հաճեցար Տէր
ընդ երկիր քո եւ դարձուցեր զգերութիւն Յակոբայ. այս-
ինքն՝ Աստուծոյն Իսրայէլի, եւ հոգեւորի եւ տեսողի զԱս-
տուած:

Եւ յետ այսորիկ հինգերորդ դադարումն ընթերցու-
ածին այդքէն բանակեալ շարաթու կիւրակէի: Ապա դար-
ձեալ ի վեցերորդ շաբաթուն ժողով ասալխարողացն, եւ
դարձեալ կանոնեալ քարոզն ասալխարութեան: Եւ դար-
ձեալ հանդէս օրինաց եւ մարդարէից եւ սաղմոսաց ի
վերայ թշնամոյն Փարաւոնի եւ սատանայի: Եւ առաքէ
Աստուած զՄովսէս յեգիպտոս առ Փարաւոն, եթէ՛ Որդի
անդրանիկ իմ է Իսրայէլ. արձակեա՛ դէս, վասնզի ժողո-
ւիւրդ իմ է: Եւ հրամայեաց Ահարոնի ընդ առաջ ելանել
Մովսիսի, զի մի՛ կասկածիցէ նախանձաբեկ լինել իբրեւ
զկայեն առ Հաբէլ: Վասն այնորիկ յառաջագոյն ասաց
ցՄովսէս, եթէ՛ Ահաւասիկ Ահարոն եղբայր քո, եւ նա ելցէ
ընդ առաջ քո. եւ ապա կանխաւ ինքն Աստուած հրամայ-
եաց Ահարոնի ելանել ընդ առաջ Մովսիսի: Եւ ժողովեցին
զճերակոյտն Իսրայէլի զամենայն, եւ զոր ինչ խօսեցեալն
էր Աստուծոյ ընդ Մովսիսի, եւ Մովսէս պատմեալ էր Ա-
հարոնի նշանօքն հանդերձ: Ահարոն խօսեցաւ զամենայն
պառագամն եւ արար զնշանն: Եւ հաւատաց ժողովուրդն
եւ երկիր եպաղ. յայտ է թէ՛ ժողովուրդն ողորմութեան
ասալխարողացն. եւ մտին առ Փարաւոն եւ ասեն. Այսպէս
ասէ Տէր Աստուած Իսրայէլի. Արձակեա՛ զԺողովուրդ իմ:
Ապտամբեալ Փարաւոն եւ սատանայ ասեն ցմարգարէն.
Ո՛չ գիտեմք զՏէր, եւ զԻսրայէլ ո՛չ արձակեմք: Եւ ասեն
ցնա. Աստուածն Երրայեցւոց կոչեաց զմեզ, գնացուք՝ ե-
րեք աւուր ճանապարհ յանապտո՛ զի զոհնացուք Տեառն
Աստուծոյ մերոյ: Երկրց աւուրց ճանապարհ Արրաճամ ի պա-
տարագէլն զԻսահակ: Երկրց աւուրց ճանապարհ ի Մեռայն՝
ուր ջուրն դառն ի քաղցր փոխեցաւ: Երկրց աւուրց մեկու-
ձանալն նոցա ի կանանց, զի արժանի լինիցին լսել զպատ-

գաման Աստուծոյ որ ի լերինն : Արդ՝ թէպէտ եւ այս ամե-
նայն սրտաբարգ եւ զոհ է , այլ առանձնապէս կամ վասն
Գառինն է ասացեալ , կամ վասն զոհիցն որ յանապատ օրի-
նադրեցան : Իսկ մեզ քրիստոնէից եւ ապաշխարողաց՝ անարատ
Գառինն պատարագ՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի . որ երարձ
մի անգամ եւ դադարեաց . եւ ո՛չ եթէ տակաւին բառնա-
լոց է , այլ մշտնջենաւոր եւ հանապաղ բառնայ , որպէս
Մկրտիչն Յովհաննէս վկայեաց : Վասն այնորիկ երթամք ճա-
նապարհ երից աւուրց՝ յերեքօրեայ յարուցեալն ի մեռե-
լոց . կամ յօրէս յայսմանէ երից աւուրց ճանապարհ եկ-
եալ Տեառն ի Բեթանիայ եւ յերուսաղէմ : Յազադս որոյ
ընթերցուածն մարդարէին Զաքարեայ աւետիս տայ , թէ՛
Ուրախ լեր դուստր մօր Սիօնի եւ մօր երկնաւոր Երու-
սաղէմի . զոր եւ աստուածայինն Պօղոս ասէ , եթէ՛ Վերինն
Երուսաղէմ ազատ է , որ է մայր մեր ամենեցուն : Եկեղեցի
եւ որդիք իւրեան ի ձեռն ծննդեանն բանին վարդապետու-
թեանն եւ ծննդեանն աւաղանին : Նա ինքն հեզ եւ հան-
դարա եւ Փրկիչ եւ հեզ . վասնզի հանգեաւ ի վերայ նորա
Հոգի Աստուծոյ , եւ ոչ ի կարգին : Եօթն հոգի , որ են
չնորհք Հոգւոյն : Եւ զի ի նմա բնակէ ամենայն լրումն աս-
տուածութեանն մարմնապէս : Արդար՝ զի հասարակաբար
ամենեցուն դարձելոց ի նա թողութիւն չնորհէ եւ ոչ առ-
նէ անյոյս : Այլ զոգիս ի մեզաց ազատէ , եւ զմարմինս ի
հիւանդութեանց եւ ի ցաւոց բժշկէ : Իսկ Փրկիչ՝ զի ի բոլ-
նաւորէն սատանայէ եւ ի դժոխոց փրկէ զգերեալ մարդ-
կային բնութիւնս :

Իսկ ասելն թէ արեամբ ուխտի քո արծաղեացես զկա-
պեալս յանձրդի գրայ : Մովսիսի եւ Հրէից ժողովրդեանն
նոր ուխտ կատարի . օրէնքն արեամբ ցլուց եւ զուարու-
կաց : Բայց յանձրդի գրայ կռոյցն ո՛չ կարացին արծա-
ղել , ո՛չ միայն զհեթանոսս՝ այլ եւ զՀրէայսն : Որպէս վը-
կայէ Երեմիա ամբաստանելովն Աստուծոյ , եթէ՛ Զիս թո-
ղին ազրիւր ջրոյ եւ փորեցին իւրեանց գուբս ծակտա՝ որ
ո՛չ կարացին ունել Զուր : Քաջայայտ է յայսմանէ՝ զկուռն
անուանեաց անձրդի գուբ , յորմէ Քրիստոս արեամբ ուխ-
տի իւրոյ ազատեաց զՀրէայս եւ զհեթանոսս : Կոտի ուխ-
տի Աւետարանն Քրիստոսի , զոր կնքեաց արեամբ իւրով
եւ ոչ միայն ի գրոյ կռոյցն ազատեաց , այլ եւ ի զրոյ դժո-

խոց, որ ոչ ունէին ջուր եւ կենդանութիւն: Իսկ ասելն եթէ՝ Նոսթիք յամուրս կապեալք. վասն յուսոյ բարեացն ասէ. կապեալք վասն ճշնութեանց նեղութեանն եւ յանձկութեան ճանապարհին որ ի կեանս տանի: Յաղաքս որոյ եւ ասէ, թէ՝ Փոխանակ միոյ աւուր սղանդխտութեանն քոյ կրկին հատուցի, եւ որ ի կարգին: Զորեքհարիւր եւ երեսուն ամի սղանդխտութեանն յոյժ եւ բազմապատիկ հատուցումն ընկալան յեկանելն յեղիալտոսէ, եւ յանապատին, եւ ի սլարգեւական երկիրն: Իսկ ի դարձին՝ անդ յորժամ դարձան ի Բաբելացւոց գերութենէն, կրկին ընկալան զաշխարհն իւրեանց եւ զաւարն յօտար ազգաց ի ձորն դատաստանի: Իսկ քրիստոնեայք եւ ապաշխարողք յերկրի՝ զբարխտն, որ է Եկեղեցի Աստուծոյ, եւ յերկինս զարքայութիւնն Աստուծոյ: Եւ որպէս Երրայեցիքն ի Մովսիսէ եւ յԱհարոնէ լուան զաւետիս փրկութեան յեղիալտոս եւ երկիրազին Աստուծոյ, այսպէս եւ ժողով բազմութեան ապաշխարողացն, զփրկութեան իւրեանց զաւետիսն լուեալ Յակոբայ առաքելոյ, ո՛չ միայն ինքեանք երկիրապառնեն փրկողին. այլ եւ զամենայն արարածս հրաւիրեցին մեծածայնութեամբ: Երկայնամիտ բազումողորմ եւ ճշմարիտ, եւ զկնի թէ՝ Զամենայն ազգս զոր արարեր եկ'': Որ իմացեալ լինի ո՛չ միայն ի փրկութեանս յերկրի, այլ եւ ի հանդերձեալն ի դատաստանսն ահաւոր: Յորժամ երկիրապառնեն ո՛չ միայն երանելիքն, այլ եւ եղիկելիքն խնդրեն զնշան բարութեան՝ զխաչն, եւ որ ի խաչէն փրկութիւնն: Զի տեսցեն տուելիքն եւ ամաչեսցեն, յորժամ երեսեսցի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկինս: Դեւք եւ խաչահանուք յաղաքս Որդւոյ եւ կոծեսցեն զկնի աւետեաց փրկութեանն: Եւ ուրբաթ աւուր ընթերցուած լի՛ է յուսով բարեաց. քանզի սկսանի յերկրորդ օրինացն, թէ՝ երկիրն՝ յոր մտանելոց էք ժառանգել, ո՛չ իրրեւ զերկիրն Եղիալտոսի, զի սերմանեն եւ ոտիւք իւրեանց առողանեն, զտիղմ իւրոց մեղաց կոխել նշ'': որպէս կաւն եւ աղիւսն ի ծառայութեանն Իսրայելի յեղիալտոս. քանզի Եղիալտոս խաւար թորագմանի եւ նեղութիւն. ըստ խաւարային կենաց չտրութեանն եւ նեղութեանն: Այլ երկիրն որ դու'', երկիր Լեւնային, այսինքն երկնային, եւ հեշտալի է որ դաշտական ասէ եւ դիւրին. յանձրեւաց երկնից ըմպէ ջուր ի վարդապետութենէ առա-

քելոցն եւ մարգարէից . երկիր զոր Տէր դարմանէ շնորհօք . նախախնամէ եւ մատակարարէ . հանապազ աչք Աստուծոյ ի վերայ նորա , զի ոչ երբէք անտես առնէ , որպէս յորժամ ասէ թէ աչք նորա ի հեթանոս հային : Բայց զանորժանսըն արտեւանունքն քննեն . այսինքն՝ անտես առնեն : Իսկ զբանէ տարւոյն մինչեւ ի կատարումն տարւոյն , յաւիտենից յայտմանէ մինչեւ ի հանգերձեալն : Օրհնեսցէ Աստուած զցորեան քո՝ զտէրունեան մարմինն , եւ զգինի՝ զարիւնն : Զի՛ւզ քո՝ զմկրտութեան ի՛ւզն , որ է շնորհք Հոգւոյն սրբոյ : Իսկ եթէ խորագոյն ոք խնդրեսցէ , հա՛յ իմասցի բզգործս առաքինութեանն , եւ գինի՝ զսպութեան (?) ուսումն , ի՛ւզ՝ զողորմութիւն եւ զսէ՛ր : Խոստանայ եւ բազմօրեայ լինել . թուի ինձ ի մահկանացութենէն զանմահ լինելն նշանակի . քանզի ի դրախտին սակաւօրեայ եղեւ մարդն եւ մահկանացու , այլ Քրիստոսիւ կեանք մշտնջենաւոր : Յորայ ընթերցուածն բազում անգամ օրինակեսցի ի դէմն հինն Ագամայ՝ կրիցն որ ի մեղացն եւ զարդարութեամբ զիւրս չարչարանացն եւ անմեղութեանն՝ որով պարատուրեցաւ ընդդէմամարտ զօրութիւն չարին յօրինակէն Յորայ եւ ի ճշմարտութենէն Քրիստոսի : Բայց ի վեցերորդ չարաթուն եւ ի վեցերորդ աւուր եւ ի վեցերորդ ուրբաթու , առաւել բացաւայլ լուսաւորութեամբ , ոչ միայն օրինակու կրից չարչարանացն Քրիստոսի , այլ եւ մարգարէութեամբ զվեցերորդ դարու ուրբաթան յայտ առնէ , յորում չարչարեցաւ Քրիստոս եւ մեռաւ եւ թաղեցաւ : Յաղագս որոյ եւ ասէ , թէ՝ Ո՞վ պատմեսցէ յանդիման նորա զհանապարհս նորա . հանապարհ զգալն ի Հօրէ յաշխարհս ասէ . եւ զի յերկրի երեւեցաւ եւ բնդ մարդկան չրջեցաւ . որպէս զբովանդակ անօրէնութիւնն յայտ առնէ հանապարհուն : Զորինքն գործեաց ո՞ հատուցէ նմա երախտեաց նորա եւ սիրոյ : Ո՛չ ոք փոխարէն կարէ հատուցանել : Միտանական ամենասուրբ երրորդութեանն զառք եւ սպաիւ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Հրատարակող

Հ. ԲԱՐՍԵՂ ԶՈՏՈՅԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ

ԵՒ

ՊԱՏՃԱՌՔ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՄԱՐԱՅ

Անդատին ի կարի հին ժամանակաց զգացած էին քաղաքականացեալ ազգք, ժամանակն հաւատար մասանց բաժանելու կարեւորութիւնն։ Իւրեանց իմաստունքն կամելով հաստատուն եւ անփոփոխ չափ մի գտանել այս բաժանման, եւ միտ դնելով՝ թէ երկու մեծ լուսաւորք — Արեգակն եւ Լուսին — իւրեանց զանազան շրջաններն որոշեալ ժամանակի մէջ կը կատարեն, այն շրջանաց տեւողութիւնն իրրեւ միութիւն առին եւ ըստ այնմ չորս գլխաւոր բաժանումն ժամանակի սահմանեցին․ այսինքն Ա․ Օրն, Բ․ Շաբաթն, Գ․ Ամիսն եւ Դ․ Տարին։

Արեգական մի անգամ երկրիս բոլորտիքն ըրած փոքր շրջանն, այսինքն՝ իւր մի ծաղումէն մինչեւ միւս ծաղումն, կը կազմէ զառաջին բաժին ժամանակին՝ զոր Օր կ'անուանեմք։ Եւ որովհետեւ այս օրական շրջանն գրեթէ միշտ ճշգրիւ մի եւ նոյն տեւողութիւնն ունի, միւս երեք բաժանմանց ժամանակի իրրեւ չափ կամ կանգուն առնուած է հանգերձ իւր ստորին բաժանմամբն։

«Արեգական շրջան» բացատրութիւնն չէ ճիշդ ուսումնական բացատրութիւն, վասնզի, որպէս ծանօթ է, արեգակն երկրիս նկատմամբ շարժուն մարմին մի չէ, այլ երկիրն է որ կրկին շարժումն կամ շրջան ունի, մին օրական՝ զոր կը կատարէ 24 ժամու մէջ մի անգամ իւր առանցքին վրայ դառնալով, եւ երկրորդն տարեկան՝ որոյ տեւողութիւնն է ըստ ճիշդ ուսողական հաշուոյ 365 օր 5 ժամ 48 վայրկեան եւ 46 մանրերկրորդ։ Այսչափ ժամանակուան մէջ երկիրս արեգական բոլորտիքն մեծ շրջան մի կը կատարէ, եւ գարձեալ մի եւ նոյն կէտն հասնելով, միւսանգամ կը սկսի նոյն շրջանն։ Բայց որովհետեւ մեր աչաց՝ արեգակնային շրջան տեսնեն տալ այն շրջանաց երկրի։

Երկրորդ բաժանումն ժամանակին, Շաբաթն, ամենայն

Հին աղբաց մէջ մի եւ նոյն տեւողութիւնն չունէր: Նախ եւ յառաջ Բարեկացիք սկսան եօթնօրեայ չարաթ ի կիր առկանել, եւ դայս՝ առեալ ի տեւողութենէ իւրաքանչիւր քառորդաց լուսնի՝ որ դրեթէ եօթն օրուան մէջ կը կատարուին: — Դիոն Կասիոս կ'աւանդէ թէ ի թուոց եօթն մուրակաց սահմանեալ են չարաթուն եօթն օրերն: Բայց այս կարծիքն ընդունելի եղած չէ: Բարեկացիք չարաթուն օրերն իւրեանց դից անուամբն կ'անուանէին: Եգիպտացիք յետ ժամանակաց առին ի Բարեկացեոց եօթնօրեայ չարաթն: Յոյնք յառաջագոյն տասնօրեայ չարաթ կը գործածէին, սակայն յետոյ յեգիպտացեոց առեալ, մուծին իւրեանց տոմարին մէջ եօթնօրեայ չարաթն: Հռոմայեցեոց չարաթն իննօրեայ էր՝ զոր Նոնիսիս կ'անուանէին, սակայն յետոյ նոքա եւս Եգիպտացեոց հետեւելով՝ սկսան եօթնօրեայ չարաթն ի կիր արկանել, իւրաքանչիւր տարւոց Արեգական, Լուսնի եւ իւրեանց հինգ դից (Մարս, Մէրքուր, Յուրիթէր, Վէնուս, Սաթուռնուս) անուններն տալով, այսպէս Օր արեգական (dies solis), Օր լուսնի (dies lunae), Օր Մարսի (dies Martis) եւայլն: Սոյն անուններն կը գործածեն այժմեան եւրոպական աղբաց մեծագոյն մասն: Հրէից չարաթն եօթն օր ունի, առեալ արարչութեան եօթն աւուրց (չրջանաց) թուէն, որոց վերջինն՝ իւրեանց կրօնական կամ հանգստեան օրն է: ՅԱրարացիս ի հին ժամանակաց հետէ մուսա դտած է եօթնօրեայ չարաթն, եւ ի ձեռն նոցա ընկալան զնոյն ամենայն մահմետականք եւ քանի մի սեւամարթ աղբք Ափրիկէի: Նաեւ Հայք իւրեանց չարաթն եօթն օր կը բաժանեն, որոց առաջին հինգն ըստ կարգի նոցա կ'անուանեն Միաչարաթ, Երկուչարաթի, Երեքչարաթի եւայլն: Իսկ վեցերորդն եւ եօթներորդն կ'անուանեն Ուրբաթ եւ Շաբաթ: Այս վերջին անունն, որպէս ամենայն քրիստոնեայ աղբք նոյնպէս եւ Հայք առեալ են ի Հրէից:

Երրորդ գլխաւոր բաժանումն ժամանակին է Ամիսն՝ որ 29—30 օրեայ տեւողութիւն ունի, եւ այս չափն առաւել է ի մի չրջանէ լուսնի, այսինքն իւր մի ծագումնն մինչեւ միւս ծագումն, որ դրեթէ 29 օրուան մէջ կը կատարուի: Ամենահին աղբք իւրեանց պատմութեան եւ ժամանակագրութեան մէջ իբրեւ գլխաւոր բաժանումն ժամանակի — իբրեւ տարի — այս ամսօրեայ չրջանն կը գործածեն,

եւ այս պատճառաւ իւրեանց թագաւորաց գահակալութեան եւ զանազան պատմական դիպաց միջոցներուն հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տարիներ կ'ընծայեն :

Առաւել յետոյ սկսաւ գործածութիւն չորրորդ բաժանման ժամանակի : Ժ. Դ. դարու մէջ յառաջ քան զԲրիտոս , առտեղագէտ քուրմը Նգիպտացւոց դիտած եւ գտած էին թէ արեգակն իւր մեծ շրջանն 365 $\frac{1}{4}$ օրուան մէջ կը կատարէ , եւ այսչափ տեւողութիւնն իրրեւ միութիւն տունլով , սահմանեցին ժամանակին ամենամեծ բաժինն , այսինքն Տարին : Նգիպտական տարին երկուտասան երեսնօրեայ ամիսներ ունէր , եւ ի վերայ սոցա կը յաւելուր 5 լրացուցիչ օրեր : 365 $\frac{1}{4}$ օրեայ տարին արեգակնային տարի անուանեցաւ : Կայր եւ այլ տարի մի լուսնական անուանեալ . սորա չափն կամ տեւողութիւնն էր լուսնոյ երկուտասան անգամ շրջանն , եւ կը կազմուէր վեց 30 օրեայ եւ վեց 29 օրեայ ամիսներէ , որով 354 օր կ'ունենար : Ոմանք ի հին ազգաց զայս լուսնական տարին ի կիր արկին , եւ դեռ մինչեւ ցայժմ կը գործածեն , որպէս պիտ'որ տեսնեմք :

Ի մէջ հնագոյն ազգաց կային այլ եւս քանի մի մեծագոյն բաժանմունք ժամանակի , որպէս Քաղդէացւոց (Ֆաբելացւոց) Ներն , որ 600 ամաց շրջան մի էր , եւ նոցա Սոսն , որ միջոց մի էր 60 ամեայ ժամանակի . սակայն այս բաժանմունք մասնաւոր ազգաց կը վերաբերէին եւ երբեք չեն ընդհանրացած : Ահհատարակ ընկալեալ ամենամեծ բաժանումն ժամանակին է Դարն , շրջան 100 ամաց , որոյ վերջին տարին Դարագլուխ կ'անուանի :

Հին Հրէից տարին լուսնական տարին էր , զոր մինչեւ ցայժմ կը գործածէ նոյն ազգն : Այս տարին կը բաժանի երկուտասան ամաց , որ փոփոխակի 29 եւ 30 օրեր ունին , եւ են Թշրի (30 օր) , Մարխէշվան (29 օր) , Խիսլէվ (30 օր) , Թէպլթ (29 օր) , Շէպաթ (29 օր) , Ադար (29 օր) , Նիսան (30 օր) , Եսր (29 օր) , Սիվան (30 օր) , Թամուզ (29 օր) , Ապ (30 օր) , Էլլուլ (29 օր) : Սակայն որպէս զի իւրեանց տարւոյն արեգակնային տարիէն ունեցած 11 օրուան տարբերութիւնն հաւասարի , հաստատած էին երեքուտասներորդ լրացուցիչ ամիս մի վէպդար անուանեալ որ 29 օր ունէր , եւ քանի մի տարին մի անգամ միւս ամաց վրայ կը յաւելուր Ադար ամսէն անմիջապէս ետքն : Հրէից քաղա-

քաղաք տարին կը սկսի թշուր ամսէն՝ որ աշնանային գիշերաշաւասարին ժամանակն կու գայ . իսկ կրօնական տարին նիսան ամսէն՝ որ գարնանային գիշերաշաւասարին ժամանակն է եւ Մարտ ամսոյն կը համապատասխանէ :

Հայոց տարեշրջանն թուի թէ յեգիպտացւոյ առեալ է . որովհետեւ նման նոցա երկոտասան 30 օրեայ ամսոց կը բաժանեն Հայք իւրեանց տարին , եւ ի վերայ ոոցա կը յաւելուին երեքտասաներորդ լրացուցիչ ամիսն՝ որ միայն հինգ օր ունէր : Անուանք Հայ ամսոց են՝ Նաւասարդ , Յուռի , ՍաՀմի , Տրէ , Քաղոց , Արաց , Մեհեկան , Արեգ , Ահեկան , Մարերի , Մարգաց , Հոռաից եւ լրացուցիչ ամիսն Աւելեաց :

Հայոց տարեգլուխն կամ Ամանորն կը սկսէր Նաւասարդ ամսոյն առաջին օրէն , որ նոր պտղոց հասունանալու ժամակն կու գար ի մէջ Օգոստոս ամսոյ :

Յոյնք կրկին տարեշրջան ունէին , մին Լաիոնական (Լաիդեմոնացւոյ) եւ միւսն Ատտիկեան (Աթենացւոյ) : Լաիոնական տարին կը սկսէր աշնանային գիշերաշաւասարէն , եւ երկոտասան ամսոց կը բաժանէր , որք էին Հերասիոս (Հոկտեմբեր) , Արէլլէոս (Նոյեմբեր) , Տիտթիոս (Դեկտեմբեր) , Էլէւսինիոս (Փետրուար) , Դէրասթիոս (Մարտ) , Արգէմիսիոս (Ապրիլ) , Տէլֆինիոս (Մայիս) , Ֆիլասիոս (Յունիս) , Էգադամբէոս (Յուլիս) , Գարնէիոս (Օգոստոս) , Բանամոս (Սեպտեմբեր) : Յունուարին համապատասխանող ամսոյն անունն ծանօթ չէ : Կէսք Լաիոնական ամսոց 30 օր ունէին եւ կ'անուանէին Լի ամիսք , իսկ միւս կէսն միայն 29 օր եւ Անլի ամիսք կը կոչուէին :

Նաեւ Աթենացւոյ տարին երկոտասան Լի եւ Անլի ամիսներ ունէր , որոց իւրաքանչիւրն երեք Տասնեակ կը բաժանէր : Անուանք Ատտիկեան ամսոց են՝ Բիանէրսիոն (Հոկտեմբեր) , Մէմադէրիոն (Նոյեմբեր) , Բոսէիալոն (Դեկտեմբեր) , Դամէլիոն (Յունուար) , Անթէսէրիոն (Փետրուար) , Էլաֆէվիլիոն (Մարտ) , Մունիհիոն (Ապրիլ) , Թարգէլիոն (Մայիս) , Աքիրոֆորիոն (Յունիս) , Էքադամբէոն (Յուլիս) , Մէգադէիլէնիոն (Օգոստոս) , Վոէարոմիոն (Սեպտեմբեր) :

Սուրն Աթենացի խնատունն յամին 594 Յ . քան զՔ . եմից՝ յԱթէնա զգործածութիւն լուսնական տարւոյ , եւ նորա արեգականային տարիէն ունեցած 11 օրեայ տարբերու-

թիւնն լրացնելու համար, սահմանեց երեք տարին մի անգամ 30 օրեայ ամիս մի յաւելուլ: Գլխաւորապէս իմաստուն Աթենացին, յամին իւր 530 Յ. քան զՔ. առաւել սլարդ կերպ մի գտաւ այս երկու տարեաց տարբերութիւնն հաւասարելու, այսինքն Ութամեայ շրջան մի հաստատեց Օգոստոսի անունեալ, որոց երրորդ, հինգերորդ եւ ութերորդ տարեաց վրայ 30 օրեայ ամիս մի եւս կը յաւելուր, որով իւրաքանչիւր ամաց օրերուն թիւն $365\frac{1}{4}$ կը լինէր: $90:8=11\frac{1}{4}$. $354+11\frac{1}{4}=365\frac{1}{4}$: Այս վախճանին առաւել եւս ճշգրտութեամբ հասաւ Մետոն Աթենացի աստեղագէտն՝ որ յամին 432 Յ. քան զՔ. շրջան մի հնարեց ինեւտան լուսնական ամաց, յարելով ի նա եօթն լրացուցիչ ամիսներ: Սոյն ամիսք կը յաւելուին իւր շրջանին 3, 5, 8, 11, 16 ին 19 երրորդ ամաց վերայ, որով իւրաքանչիւր տարի 365 օրէն սակաւ մի աւելի կ'ունենար:

Արարայիք եւս լուսնական տարին կը գործածեն, բաժանեալ զայն երկուտասան ամաց, որ նման ամաց Հրէից փոխօրհակի 29 եւ 30 օրեր ունին: Եւ որովհետեւ սոյն տարւոյն 11 օրեայ պակասն չեն լրացըներ, իւրեանց ամաց եւ նշանաւոր օրերուն ժամանակն անգագար կը փոխուի, մերթամառուան մէջ դալով եւ երբեմն ի մէջ ձմեռան: Սոյն լուսնական տարին ընդունած են ամենայն ազգք մահմետականք:

Հռովմայեցիք ի սկզբան Ալլամնացոց տարեշրջանն կը գործածէին՝ որ միայն 304 օր ունէր, բաժանեալ ի 10 ամիս: Այս ամիսք կ'անուանէին՝ Մարցիուս (31 օր), Աբրիլիս (30 օր), Մայուս (31 օր), Նունիուս (30 օր), Գուինթիլիուս (31 օր), Սեքսթիլիուս (30 օր), Սեբտեմպէր (30 օր), Օգթոպէր (31 օր), Նոյեմպէր (30 օր), Ժէյնպէր (30 օր): Սոցա չորսն՝ որ 31 օր ունին Լի (pleni) ամիսք կ'անուանէին, իսկ միւս վեցն Անլի կամ Սին (cavi) ամիսք: Յամին 717 Յ. քան զՔ. Նումա Բոմբիլիուս, Հռոմայ երկրորդ թագաւորն, նոր կերպարանք մի առաւ Հռովմական տարեշրջանին. Ալլամնացոց տասն ամաց վերայ աւելցուց Նանուարիուս (29 օր) եւ Ֆեպրուարիուս (28 օր) ամիսներն, որոց առաջինն տարւոյն սկիզբն զրաւ, իսկ երկրորդն տարւոյն վերջն: Նումա մի մի օր եւս կրճատեց Անլի ամիսներէն, որով իւր տարին 355 օր ունեցաւ: Եւ որպէս զի սոյն տարւոյն արեգականայինէն 10 օրեայ տարբերութիւնն հաւասար-

րի, երկու տարին մի անգամ երեքաստաներորդ ամիս մի յարեց միւս ամսոյ վերայ, Մէրջէտոնիլուս անուանեալ, որ անգամ մի 22 եւ անգամ մի 23 օր կ'ունենար: Այսպիսով Նումայեան տարին $366\frac{1}{4}$ օրերէ կը կազմուէր. վասնզի $355 \times 4 + 22 + 23 = 1465:4 = 366\frac{1}{4}$:

Յայտնի է թէ այսպիսի տարի մի չէր կարող զոյգ ընթանալ ընդ արեգակնային տարւոյ, որոյ երկայնութիւնն է 365 օր 5 ժամ 48 վայրկեան եւ 46 մանրերկրորդ, այլ անկէ $1\frac{1}{129}$ օր կը տարբերէր. եւ այս տարբերութեան պատճառաւ ամենայն աստեղագիտական զէպք, զոր օրինակ գիշերահաւասարք՝ ամ ըստ ամէ իւրեանց օրն կը փոխէին եւ 1, $\frac{1}{129}$ օր ետ կը մնային: Արդէն Յուլիոս Կեսարին ժամանակն յամին 46 Յ. քան զՔ. սոյն տարբերութիւնն մեծ խառնակութեան մէջ ձգած էր հռոմէական տոմարն. գիշերահաւասարք իւրեանց բուն օրէն 67 օր ետ մնացած էին: Նաեւ քրմապետք իւրեանց անհաղութեամբն սոյն տոմարական խառնակութիւնն ի վերջին աստիճան հասուցած էին:

Յուլիոս Կեսար կամելով բառնալ զայս խառնակութիւն, ի խորհուրդ կոչեց զՍոսիդենէս Ալեքսանդրացի աստեղագէտն եւ զՖլաւիոս զպիրն, եւ ի ձեռն նոցանոր կերպարանք առաւ հռոմէական տոմարն: Ըստ կարգադրութեան սոյն խմատնոց նոյն տարւոյն (46 Յ. քան զՔ.) վրայ՝ որ արդէն 23 օրեայ Մէրջէտոնիլուս ամիսն ունէր, այլ եւս երկու ամիսք աւելցան, բաժանելով ի նոսա 67 օրերն՝ որովք կը տարբերէին Նումայեան եւ արեգակնային տարիք. եւ այսպէս սոյն 46 թուականն 445 օր ունեցաւ. $355 + 23 + 67 = 445$: Այսու օրինակաւ Յունուար ամսոյն առաջին օրն բերուեցաւ այն լուսնոյ լրման ժամանակին՝ որ ձմեռնային արեւադարձն անմիջապէս ետքն կը պատահի. իսկ դարնանային գիշերահաւասարն Մարտ ամսոյն 24 ին: Սոյն տարեշրջանին՝ որ Յուլեան շրջան անունն առաւ, միջին տեւողութիւնն էր $365\frac{1}{4}$ օր, այս $\frac{1}{4}$ օրն հաւաքուելով՝ չորս տարին մի անգամ ամբողջ օր մի կը կազմէր եւ չորրորդ տարւոյն վերայ կ'աւելցուէր որով նոյն տարին 366 օր կ'ունենար եւ Նահանջ կ'անուանէր:

Յուլիոս Կեսար նաեւ ամսոց օրերն այլապէ կարգադրեց. Մէրջէտոնիլուսն բոլորովին ի բաց թողլով, տարին երկուստոսն ամսոց բաժանեց, եւ հռոմէական հին տարւոյն

պակասեալ օրերն նոյն ամսոց վերայ աւելցուց, այսպէս՝ Նանուարիտուս, Սէքսթիլիս եւ Տէչէմպէր ամսոց իւրաքանչիւրին 2 օրեր աւելի տուաւ, Ափրիլիս, Մունիուս, Սէրտէմպէր եւ Նովէմպէր ամսոց մի մի օր յարեց եւ Նահանջ տարեաց Ֆէպրուարիուս ամսոյն օր մի տուաւ, որով հասարակ տարին 365 օր, իսկ Նահանջ տարին 366 օր ունեցաւ: Գուլինթիլիուս ամսոյն անունն, յամին 45 Յ. քան զՔ, ի պատիւ Յուլիոսի Կեսարու Յուլիուսի փոխուեցաւ, եւ Սեքսթիլիուս ամիսն ի պատիւ Աւգոստոսի Կայսեր Աւիուսթուս անուանեցաւ:

Յուլեան շրջանն կամ Տոմարն գործածուեցաւ բովանդակ հառմէական պետութեան մէջ մինչեւ նոյն պետութեան վերջանալն. նաեւ ի նոցանէ նուաճեալ աղգք եւ իւրեանց սահմանորդք, եւ գրեթէ ամենայն քրիստոնեայք հետզհետէ ընկալան զայն եւ սկսան ի կիրարկանել:

Սակայն այս Յուլեան 365^{1/4} օրեայ տարին արեղակնային տարուց հետ ճիշդ նոյն չէր, այլ անկէ 11 վայրկեան եւ 14 մանրերկրորդ մեծագոյն, որ իրարու վերայ յաւելլով 129 տարին օր մի կը կաղմեն. $11 \times 60 + 14 = 674$ մանրերկրորդ. $674 \times 129 = 86946$ մանրերկրորդ. որ հաւասար կու գայ 1 օր եւ քանի մի մանրերկրորդի: Այսու տարբերութեամբ կարելի չէր Յուլեան տարուց ընդ արեգական միտրան ընթանալ, եւ աստեղագիտական որոշ գէպքերն, զոր օրինակ, գիշերաճառատարներն, իւրաքանչիւր 129 տարին մի մի օր ետ կը մնային. եւ իրօք ի ժամանակի Ս. Ժողովոյն Նիկիոյ յամին 325, զարնանային գիշերաճառատարն ոչ եւս Մարտի 24ին՝ այլ նոյն ամսոյն 21 եկած էր: Սոյն Ս. Սիւնհոգոսն կամելով զլիաւոր տօնից եւ մանաւանդ Ս. Զատիկի տօնին օրն հաստատուն եւ անփոփոխ կանոնի կապել, սահմանեց զի Զատիկն տօնուի գարնանային գիշերաճառատարէն ետքն եկող լուսնոյ լրման հետեւեալ կիրառէն. իսկ գարնանային գիշերաճառատարին օրն որոշեց Մարտի 21 երրորդ օրն: Բայց այս որոշումն չիրցաւ հաստատուն մնալ, որովհետեւ, որպէս ծանուցինք, Յուլեան տարին արեգական ընթացքէն $\frac{1}{129}$ օր կը տարբերէր: Մինչեւ ժի. դար այն տարբերութեան միտ չդրուեցաւ եւ արդէն նոյն ժամանակն գիշերաճառատարոց օրերն իւրեանց բուն ժամանակէն 12 օր ետ մնացած էին: Նոյն դարուն մէջ առա-

ջին անգամ Նիկողայոս Գուգա ծիրանակիրն եւ Պետրոս Այլի գայս դիտելով, առաջարկեցին տարիէն քանի մի օր կրճատել հանել, որպէս զի դարնանային գիշերահաւատարն լւր տեղն — Մարտի 21ին — բերուի, Նաեւ Աեքսդոս Դ. Քաջանայապետն Հռոմայ յամին 1474 սոյն վախճանաւ յանձնեց Ռէճէմնոյանոս խմատնոյն Տոմարն նոր կարգի դնել, Սորա յանկարծական մահուամբն Քաջանայապետին բաղձանքն կարող չեղաւ գործադրուիլ:

Գրեթէ դար մի յետոյ նոյն գործոյն ձեռնարկեց Գրիգոր ԺԳ. Քաջանայապետն Հռոմայ, եւ այս վախճանաւ դրաւ յանձնաժողով մի, որոյ անդամքն էին՝ Ալոյիզիոս Լէլլիոս, նոյն ժամանակուան տնտեսի ատեղագէտն, Գլաւիոս գերմանացի Ուսոզն (Մթէմաթիկոս), Իգնատիոս Տանդի իտալացի գիտունն, Պետրոս Չագոնիոս սպանիացին եւ այլ քանի մի գիտուն եկեղեցականք: Սոքա բաղմամեայ աշխատութեամբ ի գլուխ հանին սոյն կարեւոր գործն. եւ որովհետեւ Յուլիոս Կեսարին ժամանակէն մինչեւ իւրեանց ժամանակն (1582) գրեթէ երեքտասան անգամ 129 տարի անցած էր, որով դարնանային գիշերահաւատարն 13 օր ետ մնացած եւ Մարտի 11ին կու գար նախ գայս կամեցան ուղղել: Ուստի 1582 տարիէն 10 օր դուրս ձգեցին, եւ կոնդակաւն Գրիգոր Քաջանայապետին՝ որ նոյն տարւոյն Փետրուարի 24ին հրատարակուեցաւ, Հսկտեմբեր ամսոյն 4ին հետեւեալն օրն՝ նոյն ամսոյն 15ն համարուեցաւ: Եւ որպէս զի նոյն սխալն յընթացս ժամանակաց դարձեալ չստատահի, տարւոյն երկայնութիւնն 365 օր 5 ժամ 49 վայրկեան եւ 16 մանրերկրորդ սահմանեցին, եւ իւրաքանչիւր չորրորդ տարւոյն Փետրուարին վրայ օր մի աւելցընելով՝ նոյնն Նահանջ անուանեցին. բայց որպէս զի առաւել ճշգրտութեամբ զոյգ ընթանան այս (Գրիգորեան) եւ արեգակնային տարին, որոչեց նոյն յանձնաժողովն՝ զի Նահանջ չհամարուին այն դարագլուխք, այսինքն 100 երորդ տարիք, որ 400 ի վերայ ճշգրիւ չեն բաժանիր. զոր օրինակ 1700, 1800, 1900. այլ հասարակ տարի համարուին: Ըստ այսմ կարգադրութեան 1700 եւ 1800 թուականք նոր տոմարի, հասարակ տարի համարուեցան. նոյնպէս 1900 թուականն հասարակ տարի պիտ'որ համարուի, եւ 2000 երորդ տարին Նահանջ պիտ'որ լինի:

Այսու ճշգրիտ կարգադրութեամբ եւս կը մնայ փոքրիկ տարրերութիւն մի ի մէջ Գրիգորեան եւ Արեգակնային տարեաց, զոր քաջ գիտէին անգամք յանձնաժողովոյ, սակայն այնչափ ջնջին էր սոյն տարրերութիւնն — 400 տարւոյ չըջանին մէջ Գրիգորեանն Արեգակնայինէն 2 ժամ եւ 53 վայրկեան աւելի երկայն է — զի հարկ չհամարեցան նաեւ զայն բաւնալու հոգ տանիլ: Յետին ժամանակաց գիտունք, զլիսաւորարար Հայոս եւ Հալանտ, առաջարկեցին, առաջինն 3200 տարին, իսկ երկրորդն 3600 տարին մի անգամ նախնի տարի մի հասարակ տարի համարիլ, եւ այնպէս սոյն փոքր տարրերութիւնն բաւնալ: Բայց տակաւին գիտնական աշխարհն բան մի որոշած չէ:

Գրիգոր Քաջանյապետին ձեռքովն նորոգեալ տոմարն, իւր անուամբն Գրիգորեան, նաեւ Նոր Տոմար կ'անուանի:

Նոր տոմարն Հին (Յուլեան) տոմարէն 12 օր տարրերութիւն ունի, որ ըստ ինքեան 14 օր պէտք էր տարրերիլ, վտանգի, որովս ի վեր անդր ծանուցինք, այս երկու թուականք իւրաքանչիւր 129 տարին օր մի իրարմէ կը տարրերին, եւ Յուլիոսին ժամանակէն մինչեւ ցայժմ գրեթէ 14 անգամ 129 տարի անցած է — $129 \times 14 = 1806 + 46 = 1852$: Բայց որովհետեւ երկու դարադլուխ տարիք, 1700, 1800, ըստ Հին տոմարի նախնի համարուեցան — 366 օր ունեցան — իսկ ըստ նոր տոմարի հասարակ տարի էին — 365 օր ունեցան — այս երկու օրերն 14 էն հանուելով, կը մնայ միայն 12 օրուան տարրերութիւն:

Մինչեւ 1981 թուականն դարձեալ 129 ամաց չըջան մի պիտ'որ կատարուի, որով սոյն տարրերութիւնն 13 օր պարտի լինել, սակայն 1900 դարադլուխն ըստ նոր տոմարի հասարակ տարի լինելով (365 օր), իսկ ըստ Հին տոմարի նախնի տարի (366 օր): Դարձեալ երկուց թուականաց տարրերութիւնն 12 օր պիտ'որ մնայ: այլ յամին 2110 սոյն տարրերութիւնն 13 օր պիտ'որ լինի:

Նոր տոմարն 1582 ին հաստատուելով՝ նախ Հռոմէական եկեղեցին սկսաւ զայն ի կիրարկանել. նոյն տարին Իտալական տէրութիւնք, Գաղլիա, Սպանիա, Բորգուկալ, Հոլանտայի կաթողիկեայ մասն, Լաթարինգիա (Լորէն) ընդունեցան զայն: Հետեւեալ տարին կաթողիկեայ Գերմա-

նացիք եւ Հելլենտացիք սկսան զայն ի գործ տնել, իսկ Լեհայիք յամին 1586 եւ Հունգարացիք յամին 1587 սկսան սորա գործածութիւնն: Բողոքականք գրեթէ դար մի ետքն ընկալան զայս նոր տոմար եւ նախ Բողոքականք Գերմանիայի յամին 1699 « Ուղղեալ տոմար » անուամբ մուծին իւրեանց երկիրներն, եւ 1700 ին Փետրուար ամսոյն 18 ին հետեւեալ օրն Մարտի 1 հաշուեցին: Տանիմարգացիք եւս յամին 1699 սկսած էին նոր տոմարն ի կիր արեւանել. մի եւ նոյն ժամանակ նաեւ Հոլանտայի բողոքական մասն: Հելլենտայի բողոքական դատաւաց մէջ յամին 1701 սկսաւ գործածութիւն նոր տոմարի: Հուսկ յետոյ Անգլիացիք եւ Շուէտք ընկալան զայն. առաջինքն յամին 1752 ին, իսկ երկրորդքն յամին 1753: Այսու օրինակաւ գրեթէ բոլանդակ Ներսիսական ազգաց մէջ մուտ գտաւ սոյն Գրիգորեան նոր տոմարն. ի լոյս աւեալ Ռուսներն, Յոյներն, յունադաւան Սլաւ ազգերն եւ Հայոց մեծագոյն մասն: Բողոքականաց երկայն ժամանակ տատամսելն ընդունելու զնոր տոմար վասն այնորիկ էր զի Քահանայապետ մի Հռոմաց զայն սահմանած էր. իւրեանց կրօնամուլութիւնն բաւական ժամանակ մաքառեցաւ իւրեանց ուսումնականութեան հետ: Սակայն ի վախճանի ուսումնականութիւնն յաղթող եղաւ եւ կրցաւ համոզել զնոսա թէ չկայ աստ կրօնի խնդիր, այլ լոկ տօնադաբիտական խնդիր մի է իրն, եւ արեւելեան չրջանին տեսողութիւնն ճշգրէին յառաջ եկած է նոր տոմարն:

Գալով այն ազգաց՝ որ դեռ հին պաղատաւոր տոմարն ունին, կարելի չէ հասու լինել թէ ո՛ր պատճառաւ սոքա կը դժուարին զայն թողուլ: Տգիտութեան ընծայել զայն չէ կարելի, վասնզի բոտ մեզ այժմեան ամենափոքր ազգք եւս ունին այնպիսի գիտուններ՝ որ կարող են նոր տոմարին ուղղութեան համոզուիլ եւ զայլս եւս համոզել. Կրօնամուլութիւնն ամենեւին չեմք կրնար սմին պատճառ համարիլ. չկայ այժմ ազգ մի որ կրօնի պատրուակաւ մերժէ յայտնի ազապուցեալ ճշմարտութիւններն: Ոմանք կ'աւարկեն թէ նոր տոմարն չընդունող ազգերն, ազգային սեպհականութիւն եւ զատութիւն մի ունենալու համար հնոյն մէջ կը յարատուեն: Բայց այս բոլորովին անտեղի է. այսպիսի ազգաց իւրաքանչիւրն յառաջագոյն իւրեանց սեպհական սուանձինն տարեչրջանն ունէր, որպէս Յոյնք, Հայք,

Սլաւք, եւայլն. եւ առանց բռնադատուելու հետզհետէ զայն թող տուին եւ օտար Հռովմական (Յուլեան) տարեւորջանն ընդունեցան, անշուշտ զայն առաւել կատարեալ համարելով. ո՛րչափ եւս առաւել գիւրաւ պարտ էին փոխել զանկատար եւ զանճիշդ օտարն ընդ կատարեալ եւ ճիշդ օտարին: Զարմանք է թէ գտնուին նաեւ այնպիսի գիտնականք՝ որ փոխանակ ջանալու եւ յորդոր լինելու սոյն գիւրութիւնն ի միջոյ բառնալ, ի հակառակն կը ճգնին: Մեք համոզեալ եմք թէ հին տոմարն իւր օրհասին մերձեցած է. արդէն Յունական պետութեան մէջ եւ մի մասն Ասիական ազգաց սկսած են զայն լքանել եւ Նորին հետեւիլ: Նաեւ մնացեալ ազգաց մէջ կայ ճիգն մի սմին դարման տանելու. բայց քանի մի փոքր արդեւք, զնոսա կը կոսեցուցանեն: Անշուշտ եմք թէ նոցա լուսաւորեալ ճիգն կարող պիտ'որ լինի նոյն արդեւքն բառնալու հնարքն գտանել:

Եթէ ձեռք եւ ճարտնք կը ստիպուին զոհել՝ առաջի գիւտութեան եւ յայտնի ճշմարտութեանց՝ իւրեանց ամենահին նախապաշարմունքն, ո՛րչափ անտեղի է Եւրոպա բնակող եւ Եւրոպացւոց դրացի ազգաց դեռ իւրեանց հին նախապաշարմանց մէջ դեգերիլ:

Լ. Ե. Զ.

ՃՕՐՃ ՊԱՆԳՐՈՅԴ

Ճօրճ Պանգրոֆդ, հռչակուոր պատմադիրն Միացեալ-Նահանգաց, մեռաւ ի Ուօլինկիւքն, չաբաթ օրը, ի 17 տնցեալ Յունուարի, իննտուն եւ մէկ տարուան հասակին մէջ:

Պանգրոֆդ ծնած էր ի Ուօրչէսդըր, ի Մասաչուսէդս, 1800ին, եւ էր որդի միանձնադաւան (Unitaire) քարոզչի մը՝ որ ծանօթ է Ուօլինկիւքնի մէկ կենսագրութեամբ: Դեռ տասն եւ եօթն տարեկան չեղած, իւր աստիճանները, ի Հարվարտ վարժարանն ընդունելէն յետոյ, ճամբորդութեան ելաւ, եւ հինգ տարի յԵւրոպա անցուց, քաղաքականութեան գլխաւոր կեդրոնները այցելելով, եւ շատ մը ականաւոր անձանց հետ

ծանօթանալով: Ի դարձին յԱմերիկա, 1822ին, ուսուցիչ եղաւ, քիչ մը ժամանակ, ի Հարվարտ եւ այլուր, եւ քերթուածներ, եւ հանդէսներու համար յօդուածներ գրեց: Իւր մտքին միտումն եւ իւր եւրոպական ուսումնասիրութեանց արդիւնքն տեսնուեցան իւր թարգմանութեամբն Հէրէնի (Heeren) «Քաղաքական քրոնիկն եւրոպայի եւ իւր գաղթականութեանց» դասական գործոյն: Այնուհետեւ Պանգրոֆդ նուիրեց ինքզինքը Միացեալ-Նահանգաց պատմութիւն մը գրելու՝ որ նշանաւոր պիտի մնայ իւր բազմավաստակ հետազօտութեանցն եւ միանգամայն փիլիսոփայական տեսութեանցն համար: Առաջին հատորն հրատարակուեցաւ 1834ին. տասներորդն եւ վերջինն, ըստ նախկին ծրագրի՝ որ կը յանգէր ի պաշտօնական ճանաչումն Ամերիկեան անկախութեան, չհրատարակուեցաւ մինչեւ 1874 տարին: Քիչ մը ժամանակ վերջը, Պանգրոֆդ իւր ամբողջ երկասիրութիւնը վեց հատորի վերածեց, եւ հուսկ յետոյ երկու հատոր եւս աւելցուց (1882), որք Սահմանադրութեան հաստատութիւնը կը նկարագրեն:

Պանգրոֆդին գրական գործունէութիւնն այսպէս յիսուն տարի տեսեց. սակայն անոր առ հայրենիսն մատուցած ծառայութիւններուն մէկ մասը միայն կը կազմէ այն: Կարեւոր պաշտօններ վարեց յԱմերիկա, յետոյ դեսպան եղաւ ի Լոնտոն, եւ ապա, վեց տարի, ի Պերլին: Դամբանական ճառեր խօսեցաւ պատմաբան Բրէսքօզի, Ուօլինիդընի եւ Լինքօլնի վրայ: Իւր ժամանակակիցներէն եւ ոչ մին աւելի բարձր դիրք մը բռնեց իւր հայրենակիցներուն համարմանը մէջ: Իւր պատմութիւնն մասնաւոր ընդունելութեան արժանացաւ ի Գերմանիա, թէպէտեւ ոչ այնչափ կը կարգացուի յԱնգլիա որչափ Բրէսքօզի եւ Մօզլէյի աւելի փայլուն գործերն: Պանգրոֆդի երկասիրութիւնն թարգմանուած է նաեւ ի գաղղիարէն եւ յայլ լեզուս: Ուրիշ առթիւ մը աւելի ընդարձակապէս կը խօսինք Ամերիկայի մեծանուն պատմագրին վրայ:

ԲԱՅ ՊԱՏՈՒՀԱՆՆ

Հիմաւորց տունն՝ մերն ի քրմբիս ,
Կենայր ի շուք , տննայն , լրտին .
Եւ աւագուս համբուն վրայ
Լոյսն եւ խաւար կր խաղային :

Հզօպատահանս եւ դայեկաց
Տեսի բոլոր բացուած օղին .
Այլ երեսներն մանկիկներուն
Ոչ եւս անդէն կր ծրմէին :

Նորոյ-երկրին յաղթ շուքն սան ,
Տրխուր՝ դրան քով կր կենար .
Կ'ըստասէր փոքր բնկերներուն՝
Որք ոչ եւս այլ պիտի դառնան :

Թրմբերուն տակ ժուռ չըգային ,
Ձէին խաղար սրտնին մէջ .
Ըստուեր , բախլիծ եւ յրոռ: քին
Շուրջ ամեն տեղ կր տրտնին :

Թրսչունքն հիւղոց մէջ կ'երգէին
Քաղցր , բնտանի գեղգեղանօք .
Սակայն մանկանց ձայներն անոյժ
Յերազս միայն պիտի լրտնին :

Եւ քովս քաղով մանկիկն անմեղ ,
Բընաւ կարող չէր հառկրնալ ,
Ինչո՞ւ պի՞նք եւս , ա՛խ , եւ պի՞նք եւս ,
Փափուկ , տաք ձեռքր սեղմէի :

ԱՆՁՐԵՐՈՏ ՕՐՆ

Օրն է մրթին , ցուրս եւ սրխուր .

Անձրեւ կուգայ եւ հողմն երբեք չըյոզնիր .

Յարի դեռ որք յորմըն խաւիուլ , այլ յամէն

Շրնչումն նողմոյ՝ մեռած տերեւ բափքըփին ,

եւ օրն մրթին է եւ սրխուր :

Կեանքս է մրթին , ցուրս եւ սրխուր .

Անձրեւ կուգայ եւ հողմն երբեք չըյոզնիր .

Դեռ մթսածմունքս յարին յանցեալըն խաւիուլ .

Այլ իսիս կ'իյնան , ի շուռն հողմոյ , յոյսն նախկին ,

Ի՛րերն մրթին են եւ սրխուր :

Հանդարտ սիրս սրտում , դադրէ հեծելէն .

Դեռ կը փայլի արեւն ամպին տեսէն .

Բալդ քո վիճակ է քնդհանուր ամենուն .

Պէտք է որ քիչ մ'անձրեւ յամէն զայ ի կեանս .

Քանի մ'օրեր պէտք է ըլլան մութ , սրխուր :

ԼՕՆԿՏԷԼԼՐ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀՈՅԱԿԱՊ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԻ

Ի ԳԷՄՊՐԻՃ

Վերջերս չքեղ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ ի Գէմպրիճ. «Տիրամայր եւ անդլիայի նահատակներ» անուանակոչութեամբ հոյակապ եկեղեցւոյ մը օծման հանդէսը կատարուեցաւ :

Նորֆոլքի դուքսն շնորհած էր հոլը որուն վրայ չէնքը կը բարձրանայ . եւ Տիկին Լայն-Սթէֆէնա անուն փրանսուհի մը 100,000 ոսկւոյ դումար մը նուիրեց ի նպաստ կառուցման եկեղեցւոյս :

Աւագ խորանին վրայ բարձրացող գմբէթը մեծ արժէք ունեցող հրաշակերտ մի է . դասը կը զարդարեն զեղեցիկ հարթ քանդակներ :

Լեւոն ԺԳ. Քահանայապետ, Անգլիոյ թագուհին, Նիւման եւ Մանինկ Կարդինալներ, Նորֆոլքի դուքսն եւ առատաձեռն տիկինն հիմնադիր եկեղեցւոյս՝ նկարուած են անդ :

Մարիամ թագուհւոյն թագաւորութենէն մինչեւ 1841, յորում Գէմպրիճի առաքելութիւնն հաստատուեցաւ, Ս. Աստուածածնի տօնը կատարուած չէր հռչակաւոր Համալրարանի հոլոյն վրայ : Իսկ այժմ Կաթողիկէ պաշտամունքն իւր մեծաշուք եւ մեծահանդէս փառաւորութեամբ կը կատարէր նորակառոյց տաճարին նաւակառօքը : Որուն բաղմութիւն մը ներկայ կը գտնուէր, եւ շատեր իսկ չկրցան ներս մտնել :

Հանգիստականաց մէջ կը նշմարուէր յառաջին կարգի Նորֆոլքի դուքսն, Մարգարիտ Հովուարտ օրիորդն, Տենպիկի կոմսն ու կոմսուհին, Լորտ Ֆրանսիս Ոսպորն, Պարոնն Հուկէլ, Հէնրի Հիւկ ուսուցիչն, Սիտիուիք ուսուցիչն եւ Համալրարանի ուրիշ շատ մը երեւելի անդամներ . նմանապէս բովանդակ ազնուապետութեան եւ չրջակայից արհեստաւորաց ներկայացուցիչներ :

Կունոյի յօրինած երաժշտական Զայնաւոր-Պատարագը

նուազեցին Աղօթաւանից հաշակաւոր դպրաց զանս : Հանգիսագիր էր Նորթէմբըրքի Եպիսկոպոսն : Յաւարտ արարողութեան փառաւոր ճաշ մը արուեցաւ , Սթէֆէնս տիկնոջ կողմանէ , առաջաւոր հանգիստականաց :

Թերեւս հետաքրքրաշարժ պարագայ մի է յիշել թէ Լայն Սթէֆէնս Տիկինն , դրեթէ քառասուն տարի յառաջ Եւրոպիոյ հաշակաւոր կաքաւիչներէն մին էր , եւ թէ Լոնտոնի մէջ Տիւրի-Լէնի թատերարեմին վրայ մասնաւորապէս փայլած էր : Յայնժամ օրիորդ Մարի-Լուիզ-Տիւվէռնէյ կը կոչուէր , որ յետոյ 1845ին , Պ. Լայն-Սթէֆէնսի հետ ամուսնանալովն , կոչուեցաւ Տիկին Լայն-Սթէֆէնս :

Յ. Վ. Բ.

ԳԻՏԱԿԱՆՔ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ ՄԻ

Ամերիկայ Միացեալ Նահանգաց հասարակապետութիւնն մտադիր է 1894 թուականին Զիգակօ քաղաքին մէջ Աշխարհահանդէս մի ընել . այս առթիւ Դաւիթ Ութլէր անուամբ ամերիկացի բողոքական պատուելի մի խորհի նոյն քաղաքին մէջ մեծ տաճար մի կանգնել , որ կարենայ 20,000 անձինք պարունակել , եւ ուր կիրակի օրերն ամեն դաւանութեանց եւ ամեն լեզուաւ կրօնական արարողութիւնք կատարուին : Այսինքն առաւօտեան եւրոպական ժամն իննիւն անգղիական բողոքական արարողութիւն մի՝ անգղիերէն , տառնին՝ աւետարանական բողոքական արարողութիւն՝ գաղղիերէն . տասն ումէկին՝ Զայնաւոր Պատարագ մի՝ լատիներէն . ի միջօրէի լուսերական արարողութիւն մի՝ գերմաներէն , եւ այսպէս ժամէ ի ժամ , հրէական , մօրմօնական , պուտտայական , եւն . եւն . արարողութիւնք : Կաթոլիկեայք բնականաբար պատուելիին այս առաջարկութիւնը չընդունեցան : Պատուելին , որ գործնական մարդ է , կամիլ զի շարթուան միւս օրերն եւս իւր հսկայական տաճարն պարահանդիսի եւ թատրոնի սրահ դառնայ : Բայց այս ամենն եւս դրամով , ոչ թէ ձրի :

ՇՈՒՆԿԱՌՔԻ ՄԷՋ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԻ

Նորերս Անգլիական երկաթուղւոյ գործարանաց մէջ, որ ի Տիփսիս, չոգեկառք մի շինուեցաւ, որ ութը անիւ ունի, և շարժուն եկեղեցի մի ըլլալու սահմանեալ է։ Այս կառքին ներքինն եւ արտաքինն կարի չքեղ է։ Սեղանոյն գտնուած տեղւոյ տանեաց վերայ խաչ մի հաստատուած է։ Կառքին դրան տանեաց վերայ եւս փոքր զանգակատուն մի կայ, որ երեք զանգակ ունի։ Բայ ի բուն խի եկեղեցւոյ, ունի նաեւ կիսակառք (coupé) մի, որ Մատրանապետ Քահանային բնակարան լինելու սահմանեալ է։ Այդ եկեղեցին կարէ մինչեւ եօթանասուն անձինք ընդունիլ։ Սեղանն՝ որ ամբողջ քանդակեալ կաղնի է, և այլ ամենայն եկեղեցական կահք եւ սպասք Սէն-Բէթէրսպուրիէ բերուած են։ Կառքին եւ եկեղեցւոյ եւ այլ ամենայն կահուց համար 12,000 բուսլի ծախք եղած է։

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿՐԾՆՔՆ Ի ՀՈՒԱՆՏԱ

Ի Հոլանտա 1859 թուականին, Կաթողիկէ նուիրապետութեան վերանորոգութեան տարին, զանազան կրօնաւորական կարգերն 78 վանաց մէջ 711 կրօնաւոր ունէին անդ, և 1887 թուականին 144 վանաց մէջ 2,572 կրօնաւոր։ Հաւատաւոր կուսանաց բազմանալուն տարբերութիւնն առաւել մեծ է։ Սոքա, 1853 թուականին 109 վանաց մէջ 1,943 անձինք էին, և այս թուականին՝ 453 վանաց մէջ 8,350 անձինք։ Աղքատանոցաց, Որբանոցաց եւն, թիւն՝ 93 է ց 233 հասաւ, և կաթողիկեայց թիւն եւս, որ էր յանժամ 1,144, 415-1,500,000 եղեւ։ Եկեղեցեաց դալով, յաղթականն անհամեմատ մեծ է, այդ սակաւ տարիներու միջոցին մէջ 136 եկեղեցիք շինեցան, նորոգեցան եւ կամ ընդարձակեցան հարիւր միլիոն ֆրանքի ծախքով։ Այս ամենայն այնպիսի թաղաւորութեան մի մէջ, յորում կաթողիկեայց այդպէս ընդ երկար հալածեցան, յորում մինչեւ վերջի ժամանակ հաւատացեալք Սուրբ Պատարազը ծածուկ աղօթարանի, կրպակի եւ կամ պանդոկի մի մէջ դադարնի լսելու սովորուած էին...

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՋԵՌՆ ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ

Ի ՊԵՏՍ ԴՊՐՈՅԱՅ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ

Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ուսուցիչ Հայերէն լեզուի յուրբանեան Դպրոցի եւ
ի Հռովմէական Կղերանոցի

Ի ՀԻՌԼՄ ի բազմալեզուեան Տպարանի Ս. Ժողովոյ Տարածման Հաւատոյ

Այս դասագիրքի՝ ինչպէս իւր տիպին, առանձինն յօրինեալ է եկեղեցական դպրոցաց համար, յորս մինչեւ ցարդ կը պակսէր այսպիսի օգտաւան մատեան մը։ Ամեն. Գրեթը. Հոգեւոր Տէրը այն երկասիրութիւնը բարեհաճած է դրուատելու հետեւեալ խօսքերով. «Ի Բառագիրոյ ոչ միայն նշանակեցին հայերէն լեզուին բնօրին բառից եւ ասացուածոց նախաբան՝ քաղեալ ի մատենա րաց ոսկեղէն դարու մերոյ, այլ եւ ուրիշ բազմաթիւ անուանք միջին դարու հեղինակներէն գործածուած իրենց յատուկ նշանակութեամբք»։ — Իսկ Արհի. Գր. Յովսէփ Վ. Ֆերանեան, Եպիսկոպոս Տիգրանակերտի, այսպէս կը գրէ իւր նամակին մէջ. «Այդպիսի Բառարան այդքանն նոյնութեամբ բառից եւ ասացուածոց չէ ցարդ ի լոյս բնծայեալ» եւ կ'աւելցնէ, թէ «մեծ սատար բնծայէ աշակերտաց, որք զլատին բարբառ ուսանիցին»։ Այս կրկին մեծաւոր նամակներն իրենց ամբողջութեամբք դրուած են ի զլուխ յիշեալ բառագրոց. ուր եւս կ'այ փոքրիկ Քերականութիւն մը հայերէն լեզուի, հանդերձ համադրական օգտակար կանոնաւոր եւ անկանոն բայից, եւ համառօտ քերականական ծանօթութիւնք։

Վերոյիշեալ Գրքին գինն է 15 Ժրանք, եւ կը վաճառուի Ս. Ժողովոյ Տարածման Հաւատոյ բազմալեզուեան գրասուրբ ։

Պատկեր սասնեհինգ օր մի անգամ կը հրատարակուի :
Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է Կ. Պօլսոյ հա-
մար 40 դանեկան , իսկ զաւառաց եւ օտար երկիրներու հա-
մար 50 դանեկան , քրքասարի ծախքը ի միասին հաշուելով :

Խաւանջիւր թիւ 2 դանեկան է :

Պատկերի խմբագրատունն է ի Բերա , Նէշիլ փողոց ,
Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :